

ДЕЛОТО СРЕЩУ ЯВОРОВ ЗА СМЪРТТА НА ЛОРА КАРАВЕЛОВА

Владимир Георгиев*

На 29 октомври 2014 г. се навършиха 100 години от смъртта на Яворов.

Един скромнен паметник има в София – край прашната улица „Раковски“. Почти никой не посещава музея, запустял е. Там поетът е преживял последните си две тъжни години.

Годишнината е достатъчно основание да се върнем назад във времето, за да си спомним как са протекли онези най-ужасни последни мигове от живота на големия поет, каква е била обществената и юридическата присъда над него във връзка със смъртта на Лора Каравелова – красивата съпруга на поета, една от най-ухажваните дами сред елита на стара София.

Двайсет години след смъртта на Пею Яворов д-р Н. Меворах, адвокат от София, пише в списание „Юридическа мисъл“ (книжка 9 от 1934 г.) за своите лични правни разследвания, направени във връзка с кончината на най-близката жена на Яворов – Лора Каравелова.

Заклучението на заместник-прокурора Ал. Огнянов по сл. д. № 205/1913 г., образувано по повод смъртта на Лора Каравелова, започва така: „Посред една мрачна и студена есенна нощ, в два и половина след полунощ, са били намерени в къщата им на ул. „Раковски“ № 126, мъртва – пронизана в гърдите с един куршум, дъщерята на бившия държавник Петко Каравелов – Лора, и, тежко ранен, ударен с куршум в главата, известния наш поет-лирик Пею Яворов – неин мъж“.

Атмосферата в столицата през 1913 г. е била много по-различна от днешната. Въпреки наскоро преживените две войни цялото общество настръхва при новината за „двойната семейна трагедия“, както вестниците определят събитието. Цяла София се пита: убийство или самоубийство е причинило смъртта на Лора?

Заклучението на прокурора продължава: „От съдебномедицинския акт е установено, че раната на Лора е причинена с револверен изстрел от малокалибрен куршум с направление *отзад-напред*...“. Заклучението на вещите лица, дадено устно на следователя след направен външен оглед на трупа на 30.11.1913 г., е в същия смисъл: „... малката 4 милиметра раничка на гърба е входната, а тази върху гърдите отпред с диаметър около 1 см е изходната, и следователно куршумът е излязъл отпред през гърдите с направление отзад-напред и от горе надолу“.

---

* Юрист.

Има ли място за съмнение тогава? Нима Лора изобщо е можела да си тегли куршума сама, щом като е установено, че той е влязъл откъм гърба и е излязъл през гърдите ѝ? Очевидният извод е, че Лора е убита, а най-вероятният убиец е Яворов.

Адвокат Н. Меворах обаче цели 20 години след смъртта на Яворов поставя под съмнение този факт и се опитва да го обори с доказателствата от самото следствено дело. Той доказва, че въпреки твърдението на вещите лица и на прокурора доказателствата по делото сочат, че куршумът е влязъл отпред и излязъл от гърба на Лора.

Заклучението на заместник-прокурора Ал. Огнянов е силно повлияно от формираното се тогава обществено мнение срещу Яворов. Прокурорът пише: „Лора Каравелова е жена с природна интелигентност, жизнерадост и буен темперамент. Тя е обичала живота, хубавото, красивото в него дотолкова, че никаква домашна работа не я е занимавала, а е посвещавала свето време на музика, литература и изкуство. Нейните силни желания, воля и природа са правили, щото понякога тя да пренебрегва общественото мнение. Недоволна от своя първи мъж д-р Дренков, защото само по желание и влияние на близки се е оженила за него, тя се развежда, но това не ѝ пречи да живее пак така, както нейната природа, по-силна от нея, ѝ диктува. След разделянето ѝ от първия мъж тя живее в Париж и Лондон и през 1911–1912 година се запознава с Яворов. По изричните показания на д-р Червен Иванов, който познавал живота на Лора, Яворов, преди да се ожени за нея, ѝ казал: „Аз ти давам срок да си помислиш добре, да обмислиш добре, преди да се съберем да живеем наедно, инак всякакво недоразумение между нас ще се разреши с това (като ѝ показва револвера) – един за теб и един за мен“. Когато се оженва за Яворов, Лора се отделя съвсем от оная среда, в която е живеела дотогава, като се отдава напълно на своя мъж поет. Силно влюбена в Яворов, Лора е понесла отначало всички тези ограничения в натурата си и, както казват нейни близки приятелки, избягвала срещата на хора.

Година след такъв живот тя почнала да го чувства вече непоносим и тогава наистина повярвала, че Яворов я ревнува от всички, както я убеждавали най-близките ѝ приятелки. Напоследък у нея се явява силно желание да замине на Запад. Тя го разправя на свои приятелки, пише на сестра си в Париж и на една приятелка, приготвя си пари – 1000 лева, и се готви от ден на ден да замине, дори изпраща един от куфарите у майка си. През вечеринката у Тихови, предшестваша убийството, напрегнатите отношения между двамата се разразяват в една доста остра разпра, която Яворов подема вкъщи след завръщането им. Яворов отдава тази разпра на ревността на Лора. Няма категорични доказателства, че Лора е ревнувала Яворов от г-жа Грозева; тя е ненавиждала последната, защото била флегматична натура, противоположна на нейната. Дори да се приеме, че Лора е ненавиждала Грозева отчасти от ревност, това говори за едно законно естествено чувство на предадена съпруга и не е

още онова болезнено, патологично чувства на ревност – да се пази любимият от очите на целия свят.

Яворов напоследък поради своите занятия в театъра и многото друга работа не можел да удовлетворява поне отчасти желанията на младата силна жена и тя се оплаквала за това на своята интимна приятелка Рада Бонева. Яворов вижда, че тази хубава жена се изплъзва от ръцете му; твърд и суров като българин, той не е могъл да бъде безразличен към това. Лора е била влюбена в Яворов най-вече като поет-лирик и искала да се възползва от неговата дарба, за да се упражнява и тя като писателка, към което имала влечение. В името на тази любов тя принася в жертва своите желания, своята природа и мълком понася всички онези ограничения и огорчения, които животът с Яворов ѝ налага“.

Това е заключението на заместник-прокурора Огнянов от 20.06.1914 г.

На 28.07.1914 г. Яворов пише до председателя на Апелативния съд писмо, в което се съгласява само с един от твърдените факти в заключението на прокурора. Поетът пише: „Думите, които д-р Червен Иванов твърди, че съм казал на Лора преди венчаването си, ги приемам за истински, макар и да не ги помня. Ако може да се прави аргумент и от тия съвсем естествени любовни клетви, и то 2 години преди случката, съгласен съм те да се считат като улика срещу мене“.

Фаталният ден, в който Лора намира смъртта си, с нищо не размътва отношенията между съпрузите. Яворов и Лора на обяд са заедно на масата. Лора била преди това в града, за да прегледа някаква къща в района на някогашния крепостен батальон в столицата; не я харесала – влажна била. Яворов отива на работа, Лора също излиза; връща се към 18 часа, намира пхнатата под вратата една записка и казва на слугинята, че ги канят някъде на гости. Яворов се връща, тя му показва записката, приказват нормално, вечерят; Яворов дава панталоните си на слугинята да ги изглади, Лора прави тоалета си и излизат. Отиват на гости у д-р Тихови.

Вера Тихова свидетелства: „Вечерта в петък на 29 ноември бяха поканени у дома Лора и Пею Яворови, Михаил Грозев и жена му Дора Грозева и Алекси Паскалев. Първи дойдоха Яворови. Те бяха много весели при пристигането си у дома. Спомням си, че към 12 часа в полунощ Лора внезапно стана от общата маса, като каза само на мене, че ѝ било студено до прозореца и отиде до печката и се опря на нея права. Тя взе една книга с картини и почна да я прелиства. Това нямаше да ми направи впечатление, ако Яворов, подир няколко минути, не беше ѝ казал с един сериозен тон: „Ако не ти е приятно да бъдеш тук, може да си отидем“. Лора нищо не каза, а само го изгледа много учудено и пак продължи да разглежда книгата. След това тя седна до Яворов, но той се обърна гърбом към нея – някак си демонстративно. Подир малко с кротък тон Лора му каза, че би било по-прилично да стои по-право. След тази забележка те станаха и отидоха към пианото и там поговориха помежду си

много тихо и нищо не се чуваше. След това се върнаха на общата маса и седнаха един до друг. Той почна да бъде много любезен към нея и като че ли се мъчеше да заглади постъпката си. Тя също доби първата си веселост. Игрите пак продължиха“.

Свидетелят Ал. Паскалев: „Забавлението привърши към 1 1/2 – 2 часа след полунощ, когато всички гости вкупом се вдигнахме и си отидохме. Тръгнахме всички по ул. „Цар Самуил“ да изпратим Грозеви. Лора Яворова и Дора Грозева вървяха малко напред. Яворов и Грозев поостанаха назад и ми махнаха с ръка да вървя с дамите, защото щели да им устроят шега – т.е. да накарат дамите да ги търсят. По улицата Лора се пързалияше по снега, подтичваше; същото правеше и Дора Грозева“.

От разпита на **Петю Тотев Хаджи Ив. Крачолов-Яворов**, проведен на 18 декември 1913 г.: „След раздялата с Паскалев, аз и Лора си влязохме въщи и двамата влязохме в трапезарията. Не помня, но струва ми се, че аз пуших цигара и като влязохме аз първи заговорих за случая в Тихови. Казах приблизително на Лора следното: „Биваше ли така да правиш?“, а тя ми отговори в смисъл: „Ами когато фиксираш чуждите жени?“ и добави: „При такъв живот по-хубаво е да се разделим“. Понеже на такава тема ми беше омръзнало да се обяснявам, защото винаги съм я уверявал, че само си въобразява някакви фиксирания, аз веднага ѝ казах: „Щом е тъй работата, добър път, лека нощ, аз си отивам да спя“ и излязох от трапезарията. Отидох в стаята, която ми служеше и като кабинет, веднага се съблякох и си легнах на канапето. Подир малко чувам, че вратата на салона откъм коридора се отвори, после познах в тъмното, че е Лора. Тя отиде до прозореца, до стола, където ми бяха дрехите. Тя знаеше, че там са ми дрехите, защото винаги все на този стол ги оставям. Усетих, че тя пипа панталоните ми и се сетих, че взема револвера.

След това дойде до вратата и завъртя копчето на електрическата лампа, светна в стаята, аз видях, че държи револвера в ръцете си. Казах ѝ да остави револвера на масата и да дойде при мене да се обясним. Имаше горе-долу разменяне на следните думи: тя ме запита пълен ли е револверът; аз ѝ отговорих „празен е“, но веднага ми мина през ума, че може да направи някоя шега върху себе си и ѝ казах „пълнен е“. Тя замълча. Аз гледах да я успокоя, като се мъчех да ѝ обясня, че нейните подозрения са напълно неоснователни, исках да ми покаже с какъв жест или поглед съм дал повод да мисли, че аз фиксирам чуждите жени. Тя мълчеше и не ми възразяваше. Цялата сцена се разигра много набързо. В този момент тя си държеше ръцете една до друга до пояса си. Изведнъж тя направи едно движение с ръката си към гърдите и едно глухо изгърмяване се чу. Аз веднага скочих и преди още тя да се залюлее, я прегърнах. Понеже тя вече увисна на ръцете ми, успях да я завъртя към канапето и я сложих върху него. Всичко, което съм извършил след това, едва си припомням, може би понататък ще си проясня моментите. Изтичах да събудя слугинята, хазаите и да викам за помощ, да извикат доктор. Когато се върнах, намерих Лора, че се е смъкнала до кана-

пето на пода. Тогава трябва да съм я разгърдил, защото, спомням си, че правеше още някакви слаби движения с устните си и ми се струваше, че мъчно диша. Като видях раната и кръв, ужасът още повече ме обзе. Тогава трябва да съм отишъл до масата и трябва да съм написал записката и след това да съм се гръмнал. Не помня и какво съм написал в записката“.

Йорданка Ангелова, прислужница: „Кое време е било, не зная, когато се събудих от викането на Яворов, който беше слязъл по западната стълба и дошъл до вратата на кухнята. Аз още отвътре чух: „Данке, ставай, ставай!“ . Аз се уплаших и отворих вратата. Видях, че беше много уплашен и викаше: „Данке, Данке, скоро доктор, госпожата ти се застреля“. Той в това време беше по бели гащи. Той веднага пак се повърна към стаята и чувах, че викаше: „Стани, Лоро, стани, Лоро, какво направи, моля ти се, стани!“ . Той като ми каза за доктор, аз слязох до долния етаж и почнах да тропам на вратата на хазаите да стават. Те се събудиха и хазаина Васил Беленски отвори вратата. В това време Яворов пак слезе, но с обути панталони, и пресрещна хазаина, улови го за ръцете: „Моля Ви се, извикайте доктор, Лора се застреля“. Хазаинът се върна да отиде за доктор, а Яворов пак изгърча като луд в стаята и все повтаряше: „Стани, Лоро, стани!“ . Аз не смеех от страх да се кача горе, та когато госпожа Беленска дойде и са качи горе, аз отидох подир нея. Тя вървеше преди мене и първа от прага надникна в кабинета. В това време чух гърмеж в стаята, гдето беше Яворов, но не го виждах. Ние двете избягахме долу. След малко дойде хазаина с доктор Николиев, но аз и после не се качих горе. Качих се чак кога се съмна хубаво“.

В крайна сметка съдът приема, че Яворов е ревнувал Лора, а не обратното. В мотивите към решението *съдът* посочва: „Не може в никой случай да се приеме твърдението на Пею Крачолов, че от ревност към него Лора се е самозастреляла. (...) Естественото е той да ревнува жена с външност, култура и душевни качества като Лора“.

Според **адвокат Н. Меворах** в любовта и ревността не съществуват такива „естествености“, каквито предполага съдът за заключението си, че Лора не е ревнувала Яворов. „Но да речем, пише той, че естественото би било Яворов да ревнува Лора. Въпросът е, въпреки тази естественост, дали фактически Яворов я е ревнувал. В следствието няма изнесен нито един факт на отклонение от страна на Лора, на конкретен флирт към някого, нито някоя сантиментална кореспонденция, нито една изневяра. Какво значи фразата на прокурора „Яворов вижда, че тази хубава жена се изплъзва от ръцете му, и твърд и суров като българин, той не е могъл да е безразличен към това“? Какво изплъзване? Отвърнала ли е Лора своето сърце от него, има ли намесен между тях някой друг мъж, има ли нейде една алюзия за изневяра? Нищо подобно, точно обратното: Лора обича Яворов и обича само Яворов – това единодушно твърдят всички свидетели. Единственото обстоятелство, което би могло да бъ-

де субсумирано под този неуместен израз – „изплъзва от ръцете“, това е „решението“ на Лора да отива в Париж, но никъде това решение не се изнася като една нейна воля за раздяла. Пък и съществувало ли е въобще у нея едно подобно сериозно решение? Да, тя изтеглила от банката 1000 лева и наистина съществуват няколко писъмца на Лора, правещи вероятно едно подобно нейно решение. Но ето как Яворов обяснява тези обстоятелства в посоченото писмо до Апелативния съд: „Заминаването на Лора за Париж, което според окръжния съд е било непосредствения повод да я убия, е една измислица, също така старателно използвана срещу мене. За заминаването на Лора за Париж, действително, е ставало между нас дума – за първи път преди мобилизацията. Аз тогава трябваше да замина за Македония и не исках да преживява тревогите и страховете в София, затова ѝ предлагам да замине за известно време в Париж при сестра си. Никой път аз не съм имал нищо против нейното заминаване, но то си остана само проект, който служеше за взаимни закачки и шеги“.

И все пак, ако куршумът от револвера наистина е пронизал Лора отзад-напред, т.е. от гърба към сърцето, почти е изключено и невъзможно Лора сама да се е убила по този начин. Напротив, най-вероятно е тя да е убита, ако куршумът е пронизал тялото ѝ откъм гърба.

Оказва се, че материалите по делото недвусмислено доказват, че изстрелът е бил отпред-назад, а не както се твърди в прокурорското заключение – отзад-напред. В заключението на прокурора пише: „Куршумът е пробил корсета и се е спрял на външната дреха, без да я пробие“. Значи има една страна на роклята, която е останала непробита; значи върху тази връхна дреха има само една дупка. Ако дупката е само на гърдите – това ще значи, че куршумът е дошъл отпред; ако е на гърба – това ще значи, че направлението на удара е отзад-напред. Къде точно е бил този пробив?

В *съдебномедицинския акт* положението е описано недвусмислено: „Всички дрехи в предсърдечната област близо до средата на гърдите са пробити, разкъсани неправилно кръгло с размера на един сребърен лев. (...) Върху връхната дреха, покриваща трупа отзад, не намираме разкъсано място. Като събличаме трупа, от долните дрехи пада малокалибрен куршум“.

Положението е ясно: всички дрехи откъм гърдите са пробити, връхната горна дреха, разбира се, също; същата горна дреха откъм гърба няма никакъв пробив. Хипотезата за направление на изстрела „отзад-напред“ става не невероятна, а абсолютно невъзможна. Стреляно е отпред.

В писмото си до Апелативния съд от 28.07.1914 г. Яворов пише, че приживе Лора е свикнала толкова с мисълта за смъртта, че е чувствала сладост от нейната близост. Той съветва съдиите да прочетат писмата ѝ от Париж, в които тя го увещава да ѝ изпрати няколко грама кокаин. После тя споделя тържествуващо, че най-сетне е

успяла да се снабди с достатъчно количество кокаин и е успокоена, че има такъв „сигурен и съчувствен другар“.

В същото писмо, разсъждавайки за любовта си към Лора и за нейната любов към него, няколко месеца преди своята смърт слепият Яворов обобщава: „Нейната любов бе едно много сложно и тъмно чувство, което неминуемо водеше към смъртта; друго удовлетворение то не можеше да намери! И сега, когато ми препрочитат нейните писма, като се мъча да си припомня онова, което е било, пред мен постепенно се открива най-голямата истина на станалата случка. Нашите съдби бяха решени в деня, когато си подадохме ръка!“.